

Всеядният чакал или „онзи, който вие“

Еберхард Унджиян

С чакала имам стар спомен. От БЛРС, с когото музеят в Русе открай време е поддържал тесни връзки, ни се обадиха с молба да определим едно животно, стреляно на 23.01.1977 край с. Красен, Русенско. Дали е вълк или куче и следователно дали трябва да се изплати предвиденото възнаграждение на ловеца? Изварихме и изчистихме черепа и го причислихме към фонда на музея. За наша изненада се оказа чакал. После стана известно, че всъщност първият екземпляр от този нов за нашия край бозайник е бил презаказан от камион на фарове по шосето Тетово – Червена вода, вероятно още през пролетта на 1973-та година.

Това бе моята първа среща, а иначе първите сведения за чакала у нас са от Средновековието. След Освобождението та чак до Втората Световна война, разпространението му е било изглежда свързано с района на Тракия и по Черноморието на Север до Варна. Братята Шкорпил например описват непроходими гъсталаци от скрипка (*Smilax excelsa*) в Сливенско, които осигуряват удобни места за укритие и размножение на чакали. Тъкмо оттам произхожда и един препарат от сбирката към Мъжката гимназия в Русе, от времето на Васил Ковачев, началото на миналия век. След това обитаваните от чакали места се свиват все повече, само до Странджа планина и затова през 1962 бил обявен за защитен вид.

Към края на 1960-те години вече числеността му се стабилизира и от 1970-те

отново тръгнал да завоюва някогашната си територия. Отделни животни започнали да се появяват най-напред в южните предели на България, а след това и на север от Балкана. Можем да си представим изненадата на ловците, срещнали за пръв път „непознатия звяр“. Подобно нещо се случи, отново в русенския край, с енотовидното куче (*Nyctereutes procyonoides*). На 31 октомври 1965 ловците Ст. Станчев и Т. Пеев са отстреляли в землището на с.Иваново първия екземпляр за България от този саморазселил се (след аклиматизацията му през двадесетте години от Усурийския край в Европейската част на бившия СССР) по нашите земи вид. За съжаление експонатът е изгубен поради небрежност и безотговорност на служителя, на когото е бил поверен за предаване в музея. Така е в Природата – няма застой, тя е

във вечно движение и преобразуване. През 70-те – 80-те години на XX в. чакалът успя да се установи трайно в Северна България и оттогава на територията на РДГ Русе (Русенски, Разградски и Силистренски области) през 2022 година поддържа висока и стабилна численост (3700 екземпляра, според някои изчисления).

Името у нас идва от турския през персийски от санскрит и значи „този, който вие“. На външен вид прилича на намалено копие на братовчедаси – вълка. Само че главата и вратът му са по-грацилни. Егрите наши вълци могат да достигнат докъм 50 kg тегло (според несигурни данни рекордът на България е 66 kg!). Чакалът достига 50 см височина и около 10 – 12, най-много 15 kg. Приликата не е само до пропорции и външен вид, а и до цвета на козината,

но ръждивото при чакала е по-застъпено. Следата, както и вълчата, донякъде прилича на кучешката. С тази разлика, че лапата е значително по-стежната от тая на домашния им роднина и затова не е закръглена, а общо елиптична и при тръс стъпват с десния заден в следата

Чакалът е разпространен в Европа, Азия и Африка. На снимката Черногръб чакал от Кейп Крос, Намибия. Снимка Wikipedia

Появата на енотовидното куче предизвика доста голямо учудване сред ловците в България през 1960-те години

на левия преден крак, което кучето не прави. При чакала допълнителна особеност се явява срастването на основите на възглавничките на двата средни пръста. Както и при вълка и кучето задната възглавничка на предния крак е леко вдълбната, а на задния – закръглена.

Чакалите създават здрави семейства – двойките са обвързани доживотно

Подобно на вълците и чакалите живеят в „пожизнен брак“. Мъжките се бият за женските и победителят основава ново семейство. След около 2 месеца бременност женската ражда до 10 (само при особено благоприятни условия), а обикновено 2 – 5 малки. Те се хранят до 2 месеца с майчиното мляко, но още преди това се захранват (отново като при вълците) с повърнато полусмляно месо и донесени останки.

Макар да се води за хищник, чакалът всъщност се явява „всеядник“. В менюто му влизат както дребни животни – гущери, жаби и даже насекоми, гризачи, така и по-едра плячка, включително различни домашни животни, храни се най-вече с намерена мърша, с което се явява санитар в Природата. В половината от изследваните стомаси на чакали в Бургаска и Ямболска област са били наме-

рени остатъци от домашни животни. В близост до селища рови в сметищата за хранителни отпадъци. Към всичките му стари „грехове“ напоследък се прибавиха нови. Разполагаме със записки как се гощава с яйца на пеликани в езерото Сребърна. Използвали са зимния лег, за да стигнат до гнездовата им колония. Не се отказва и от „вегетариански добавки“ – диви плодове, дини, пъпеша, пък и грозде. Трудно е да се изброи всичко, с което се стреми да напълни или залъже вечно гладния си стомах. Дали затова „песента“ му, която обича да изнася колективно, е така жаловита?! Най-често тя е тънък вой, донякъде приличащ на детски плач. Така животните поддържат контакт, но воят им навява не особено приятни мисли и чувства, когато човек е сам в нощта! Подобно на лисицата и чакалът „мишкува“ като прикляква

и след това прави гъвкав скок във въздуха, като затиска плякката/жертвата с предните си лапи. По начало чакалът е активен нощем, от зрачаване до зазоряване. Но освен през тъмните часове на генонощието, често е наблюдаван по светло през различни сезони.

С намножаването взеха да се увеличават и оплакванията на селските стопани и ловните стопанства за посегателства на домашни животни, особено по-гребни, пък и на дивеча. Лес. инж. М. Митев, преди заместник директор на ЛС Сеслав, ни предаде разказ на пилота на двуплощник от селскостопанската авиация. С него преди години от въздуха извършвали таксация на дивеча в ловното стопанство. От 300 м. височина пилотът видял чакал, подгонил сърна към овраг, където изглежда са се криели останалите 3 члена на глутницата (по всяка вероятност едно семейство). Направил завой, слязъл на 30 м. и на свой ред подгонил чакалите. Те се разбягали и така успял (поне временно) да спаси сърничката. Но според по-нови наблюдения такива случаи на истински групов лов при чакала са редки. Друг компетентен специалист по ловно дело, в ЛС Воден, лес. инж. Д. Ковачки, сподели с нас, че сърните на територията на стопанството са почти на изчезване. Чакалите „обсаждат“ рогатката и веднага изяждат новороденото малко. А в стопанството вълци няма. Поради нарастващия и ставащ все по-значителен ущърб за селското и ловно стопанство, забраната за лова на чакали е вдигната от 1984 г. В началото даже плащаха известни премии, но след това ги премахнаха. Съществува мнение, че чакалът е „колективен ловец“ като вълка и притеснява и замества лисицата, която е единичен ловец; където чакалът се заселва, лисицата постепенно намалява броя

си и даже може да изчезне съвсем. Съвременни наблюдения, обаче, показват (Н. Спасов, И. Акоста, Ю. Константинов), че на редица места лисицата, чакалът и вълкът (смятан за основен враг на чакала) живеят рамо до рамо, а чакалът е по-скоро „скитник-събирач“.

Той заселва най-различни местообитания. Като типичен обитател на предимно открити ландшафти избягва пространни и гъсти гори. Може да се засели и в близост на човешки поселения, очевидно привлечен най-вече от изхвърлените боклуци и от наличието на домашни животни. Напоследък, колкото и да звучи невероятно, се е приспособил (подобно на лисицата) и към градска среда. Наскоро един е бил презаген в централните части на Виена! Числеността на европейската популация в последно време е силно нараснала и понастоящем се преценява от 97 000 до 117 000 екземпляра. Регулирането на числеността на чакала е трудно, защото той е интелигентен и съобразителен. Прилагане на отровни примамки със стрихнин с право е забранено, защото се засягат и много други животни.

Чакалът е предноазиатски елемент в нашата фауна. На Европейския континент е придошъл като заселник от Предна Азия по два възможни пътя – на Север е обиколил Черно море, а от Юг е могъл да пресече Босфора, който до преди 9000 години е бил сухоземен провлак – мост между континентите. Трудно е да се каже кога е станало това. В неолитните и енеолитни селища (това е преди около 6000 години) сред останките от различни бозайници, диви и домашни, досега такива от чакал не са намерени. Костите, главно челюсти, за които се предполагаше, че са от чакал, при повторено определяне са се оказали всички от кучета. Целият му ареал се разпрос-

Карта на обитанията на различните видове чакали

тира през Предна Азия, Кавказкия регион и Индия до Тайланд и Шри Ланка (Цейлон). Описаният от Р. Киплинг чакал Табаки в поетичната „Книга за джунглата“ е от същия вид като нашия. На актуализирана карта, показваща съвременното му разпространение в Европа, с червени точки са обозначени изненадващите напоследък отделни наблюдения на скитащи чакали – те достигнаха до Западна Европа и дори чак до скандинавските страни!

Кои са причините за този „популяционен взрив“? На първо място, естествено, дълготрайната защита, дала възможност да стабилизира числеността си. Също и добрата размножителна способност (виж по-горе), осигуряваща процъфтяването на вида. Очевидно имаме работа с вид, надарен със силна биологическа устойчивост и екологична

пластичност. Според редица сериозни автори липсата на конкуренция също е основен благоприятстващ фактор – популацията на вълка поради интензивното преследване от човека е силно разрежена и това осигурява „мегдан“ за чакала. Все пак ролята на вълка за „възпиране“ на разпространението на чакала не трябва да се надценява. Разширяването на селскостопанските площи за сметка на горите в Европа също е добре дошло за чакала като обитател на открити площи. И като добавка закъсняващото прибиране на реколтата в продължение на десетилетията преди 1990, е осигурявало на чакала, на дивите свинки и на още други видове богата трапеза.

Както и другите членове на семейство кучета и чакалът се явява при определени условия потенциален разпространител на опасни заболявания – три-

Египетският бог на балсамирането, смъртта и задгробния живот Анупис е с глава на чакал. Статуетка от гробница

хинелоза, ехинококоза (кучешка тения) и бяс. Около октомври 1979 г. човек от Районната потребителска кооперация в с. Иваново, е бил ухапан от чакал – съвсем рядък случай, и то без лоши последиствия. Но за петимата ухапани от чакал край Тутракан (съобщено и в централния печат на 07.06.2000) в отговор на наше писмено запитване в ХЕИ (днес РЗИ) Силистра, ни информираха, че стреляното впоследствие животно е било действително бясно. За щастие хората са били излекувани навреме. Разбира се, случаи на нападение от чакали като горния са много рядко изключение. Както и мрачните и кървави разкази на „очевидци“ за нападение на хора от вълци, при разследване се оказват плод на развинута фантазия.

Пантеонът на древен Египет е населен с госта богове с човешки тела и животински глави. Например Тот е с глава на ибис (бог на учените, писарите и на календара); Бастет с глава на лъвица е пазителка от Злото; Анупис, проводникът на душите в отвъдния свят, е с черна глава на чакал. Тук става дума за африканския чакал, който според съвременните изследвания представлява груз вид. Още не е ясно дали отделен подвид на „нашия“ златист чакал (*Canis aureus*) присъства на Африканския континент, но в северната част на Африка живее африканският златист „вълк“ (*C. lupaster*), считан доскоро за подвид на чакала, оказал се според молекулярно генетични и морфологични изследвания отделен вид, сроден по-скоро с азиатските вълци. ■